

Prof. dr. sc. Marijan JURČEVIĆ

TEOLOŠKA MISAO
MARKA ANTUNA DE DOMINISA (1560.-1624.)

UDK: 262.12 Dominis, M. de
Rukopis primljen: 7. 12. 2010.
Prihvaćen za tisak: 20. 12. 2010.
Priopćenje na znanstvenom skupu
Conference paper

Prof. dr. sc. Marijan Jurčević, O. P.
Profesor Katoličko bogoslovnog fakulteta
u Zagrebu, Teologija u Rijeci
Dominikanski samostan
HR – 51000 Rijeka
Trg Riječke rezolucije 1
mjurcevic@rijeka.kbf.hr

Životu i djelu Marka Antuna de Dominisa godinama su istraživači i drugi zainteresirani pristupali uglavnom na dva načina. Prvi pristup polazi od toga da je on katolički heretik koji je naštetio Crkvi pa je s pravom završio život u crkvenoj tamnici u Rimu. Drugi je pristup u novije doba pa i u Hrvatskoj, znatno temeljitiji u obradi Dominisova života i djela te se otkrivaju i komponente koje omogućuju drukčije zaključke. Tako i u oblasti izvorne teološke misli toga znamenitoga i slavnoga Rabljanina. O tome daje svoje mišljenje autor ovoga priopćenja, i sam duhovnik – dominikanski redovnik, usto i znanstveni djelatnik te sveučilišni profesor. Autor – uz ostalo – kaže i dokazuje da je cilj Dominisove teologije bio i otvaranje novih putova Crkve.

Ključne riječi: *De Dominis; teološka misao*

Kako procijeniti teološki rad Marka Antuna de Dominisa? Nije jednostavno – ne samo zbog složenosti teme već i zbog toga što nam još nisu pristupačni rezultati proučavanja cijeloga njegova teološkog djelovanja. S druge strane, on živi i djeluje u vrijeme intenzivnih sukoba između duhovne, pa svjetovne vlasti. Pa su i društveni i drugi odnosi vrlo isprepleteni i u znatnoj mjeri nejasno određeni u mnogim komponentama.

U njegovo doba kršćanske Crkve nisu bile ujedinjene oko jednoga središta. De Dominis bio je za sjedinjenje svih Crkava pa, uz ostalo, i radi toga je otišao

u Englesku. No, “*Nikada se dušom nije udaljio od katoličke crkve*”, piše A. M. De Dominis prije povratka iz Engleske u Rim 1621. godine. Ipak, vrlo je teško svrstati i odrediti De Dominisa – je li bio heretik ili reformator Crkve? Reforma Crkve, dakako, nametala se kao svakodnevna potreba i obveza, i to radi spasa i same Crkve i mnogih vjernika. Isto tako, moglo bi se postaviti i pitanje: koliko je on “shizmatik” i “heretik”, a koliko je “reformator”? On, istina, u nekim svojim radovima, piše protiv Pape (*Ex comunicatus*). No, bitno mu je bilo, o čemu govori već i naslov njegova glavnoga djela: “*De Republica ecclesiastica*”, dakle, crkveno društvo. Osobito je De Dominisa proganjalo pitanje: podudara li se Crkva iz 1620. god. s izvornom Crkvom? Dakle, djeluje li u skladu s naukom Isusa Krista?

Očito je iz njegovih djela da više govori o razlikovanju u praktičnoj Crkvi, a ne u teologiji, u čemu je ortodoksan. De Dominis je više za reformaciju negoli za heretičnost (usp. J. Kolarić). Tako se daje zaključiti uvidom, zapravo, u cijelo De Dominisovo djelo. Evo i konkretno, njegovih riječi: “*Heretici, dakako, galame. Ali oni su zabranjeni- Niti je dopušteno da se čitaju. Ipak oni vrlo često među mnogim krivim stavovima o člancima naše vjere kažu mnoge zbiljske istine o zloupotrebama naših crkvenih dostojanstvenika, a naročito velikorimske kurije. No već rekoh da su i zbog toga isključeni i zabranjeni kao heretici. A tko će se od katolika usuditi da objavi takve stvari? Takvi bi odmah dospjeli na indeks, spalile bi se njegove knjige, a pisac bi bio smrtno gonjen. Sveti bi oficij prema takvu bio onakav kakav je nekoć bio jedan izraelski kralj prema proroku Miheji zato što mu je govorio istinu. Ima, vjerujte mi, mnogo svetih redovnika i najrevnijih katolika koji ne mogu podnijeti mnoštvo strašnih zloupotreba Rimske kurije u pogledu prodaje doista svetih stvari. Ne samo kardinalata nego i biskupskih stolica, opatija, priorata, prepozitura, kanonikata, te općenito i bez razlike svih crkvenih beneficija na korist datarije i kancelarije, s onolikim potpisima pisara, registrima, pečatima, konceptima, spisima, nagrada za ispitivače, godišnjim davanjima i bezbrojnim smicalicama da se umnoži dobitak (...). To bi morao raspraviti jedan opći sabor te ispraviti ovaj nered reformirajući izobličeni rimski dvor s onim datarijama i kancelarijama, kao i ove novčane zloupotrebe glede crkvenih časti, što je svetim apostolima i pracrkvi bilo kroz mnogo stoljeća odurno. Kao što su pape zaveli te zloupotrebe na štetu trećega i kao očitu uzurpaciju s ciljem da obogate sebe i svoje, dao Bog da nisu tako sebi prigrabili i onoliku jurisdikciju i autoritet kakav im razložno ne pripada (...). Čujem da su dobri oci Tridentinskog koncila htjeli o tome raspravljati, da razvide i ispituju papin autoritet, ali da je dobri papa, koji je tada bio Pio IV., dao zaključiti Koncil da ne bi doveo u sumnju onolik autoritet koji uživa (...)*”. (Usp. S. Ljubić i J. Turčinović).

Dominis razglaba i o primatu u Crkvi. Što je to? Za njega su – u načelu – Papa i drugi biskupi isti. Ali, u djelu sastavljenom u Rimu prije svoje smrti Dominis, očito s namjerom da se opravda, otvoreno je priznao Papin primat. No, nije se ipak odrekao ni svojih osnovnih misli. (J. Turčinović, str. 121). No, pitanje o općoj i partikularnoj Crkvi, Dominis ipak nije odgovorio. Ali, zapravo, jasno je iz Dominisova cjelokupnog djela da je za njega temelj teologije uvijek bio i ostao Krist, i to upravo kao glava Crkve. A Kristu nije potreban niti jedan namjesnik na zemlji. Dakle, pravovjerje trebaju čuvati svi biskupi, a ne samo Papa. No, De Dominisova kritika papinstva – koliko god bila radikalna – ipak nije nijekala papinstvo kao takvo.

De Dominisova teologija više se odnosi na nasljednu formulaciju vjere negoli na objektivni sadržaj same vjere, koji bitno transcendirira svaku svoju historijsku formulaciju, bilo da se radi o dogmatskoj definiciji ili o naslijeđenoj teologiji stanovite epohe. Zapravo, cilj Dominisove teologije bio je – uz svu vremensku uvjetovanost – otvoriti nove putove Crkve i izlazak iz tadašnjega ponašanja. Cilj je njegovoj teologiji napose izići iz apologetske obrane postojećega stanja Crkve i prijeći u istraživanje i novo otvaranje. Tako njegova teologija čuva i vjeru pa i otvara Crkvu. Dakako, on je nastojao Crkvu očistiti od raznih političkih (državnih) elemenata i komponenata.

Dvije su karakteristične teme De Dominisove teologije, u skladu sa zahtjevima i događajima u vremenu:

- uspostavlja teološki most s protestantizmom, pa je to bio i cilj njegova puta života i djelovanja u Engleskoj: uspostavljanje veza. Ali, Katolička Crkva sama se treba prije reformirati da bi približila sebi protestante, ali i da bi se i sama približila protestantima.
- tu je i obrana autonomije države i politike na izvancrkvenome planu, ali on se bori za autonomiju Crkve od vlasti i vlasti od Crkve.

Ipak, izgleda da je Crkva u De Dominisovo vrijeme više vodila brigu o Kanskome pravu nego o teologiji, pa je odlaskom u Englesku ondje uspio naći neovisnu Crkvu i neovisnu vlast. Nažalost, dogodilo se obrnuto – i ovdje se dogodilo da je kralj zavladao i Crkvom i državom. Jasno je da mu se to nimalo nije svadjelo. Zbog toga se opet vraća i Rimu i Papi. Ali, nažalost, tu je zaglavio od inkvizicije.

Osnovni uži izbor literature o De Dominisu Rabljaninu:

- S. Ljubić, *Prilog k raspravi o Markantunu Dominisu Rabljaninu*, Starine JAZU, knj. IV, str. 1-18.
- J. Turčinović, *Markantun de Dominis iz teološke perspektive*, Encyclopaedia moderna, 5-6, Zagreb, 1967.
- V. Gortan, *Biografski podaci o Marku Antoniju de Dominis*. – Isto.
- I. Supek, *Marko Antonije de Domis – poruka mira*. – Isto.
- Ž. Dadić, *Rad Markantuna de Dominisa na problemima fizike*. – Isto.
- F. Pšeničnjak, *Priopćenje o Retrakcijama Marka Antuna de Dominisa*. – Marko Antun De Dominis. Zbornik, Split, 2006, str. 155-160.
- M. Parlov, *Papin primat u mislima A. De Dominisa*. – Isto, str. 201-220.
- J. Kolarić, *Marko Antun De Dominis – reformator ili heretik?*. – Isto, str. 221-230.

Napomema: Ovdje donosimo samo nekoliko odlomaka i misli iz priopćenja sveuč. prof. dr. sc. Marijana Jurčevića, O. P. Radi se o tome da je – u međuvremenu – profesora zahvatila teža očna bolest te da do izlaska iz tiska svih priopćenja s riječkoga skupa o Dominisu nije mogao sve svoje izgovoreno transformirati u pisani tekst. A časopis je s referatima morao biti objavljen. No, kako je i najavljeno na znanstvenome skupu u Rijeci, priprema se uobičajeni zbornik svih priopćenja u obliku širih i opsežnijih rasprava i članaka. Dotle će se profesor oporaviti, što mu zaista želimo i s radošću očekujemo!

RIASSUNTO

IL PENSIERO TEOLOGICO DI MARCO ANTONIO DE DOMINIS (1560-1624)

Prof. dott. diricerca MARIJAN JURČEVIĆ

Per molti anni gli studiosi e gli altri interessati hanno affrontato l'opera e la vita di Marco Antonio De Dominis in due modi diversi. Il primo approccio si basa sul fatto che lui era un eretico cattolico che ha recato danno alla Chiesa ed è giustamente finito in carcere romano. Il secondo approccio, nel periodo più recente, si occupa più dettagliatamente, anche in Croazia, della vita e dell'opera di Dominis. Così vengono scoperti i nuovi elementi che portano alle diverse conclusioni anche nel pensiero teologico di quel noto e famoso personaggio di Arbe. Sul tema, espone la sua opinione anche l'autore di questa comunicazione – anche lui ecclesiastico. Tra l'altro, afferma e dimostra che lo scopo della teologia di Dominis è stata nello stesso tempo anche l'apertura di Chiesa a nuovi orizzonti.

Parole chiave: De Dominis; il pensiero teologico

SUMMARY

*THE THEOLOGICAL THOUGHT OF MARKO ANTUN DE DOMINIS
(1560 – 1624)*

Prof. MARIJAN JURČEVIĆ, PhD

The life and work of Marko Antun de Dominis have mostly been approached by researchers and other interested individuals in two ways. The first approach starts from the assumption that he was a Catholic heretic who harmed the Church and deserved to end his life in church prison in Rome. The other approach that has recently developed both abroad and in Croatia is much more thorough in regard to his life and work therefore uncovering some components that make different conclusions possible. The same stands for the original theological thought of this famous individual from the island of Rab. In this article, the author – who is an ecclesiastical person himself, being a Dominican friar, but also a scholar and university professor – expresses his opinions on that specific point. He argues that the aim of Dominis' theology was opening new paths to the Church.

Key words: De Dominis; theological thought

